

SCÉNÁŘE JAKO NÁSTROJ PRO STANOVENÍ SCHOPNOSTÍ

SCENARIOS AS AN INSTRUMENT FOR DETERMINATION OF CAPABILITIES

Ján Spišák^a, Jaroslav Kolkus^b

Abstrakt

Článek se věnuje problematice scénářů a jejich praktickému využití pro stanovení schopností k naplnění poslání ozbrojených sil. Seznamuje čtenáře se základní terminologií, teoretickým rámcem a relevantními názory zahraničních a domácích odborníků. Článek přináší kritický postoj autorů k návrhu *Koncepce použití ozbrojených sil ČR do roku 2030*, ve vztahu k jí definovaným schopnostem. Rovněž je pojednávána strukturální i obsahová stránka zvoleného hypotetického scénáře a doporučení využít tento způsob při zpracování obdobných dokumentů v národních podmínkách.

Abstract

The article deals with scenario issues and their practical use for determining the capabilities to fulfill the missions of the Armed Forces. In the introduction, the article informs the reader about the basic terminology, the theoretical framework and the views of foreign and domestic experts on the given issue. In the next part, the paper presents critical attitude to the draft Concept of using the CAF until 2030, in relation to defined capabilities. Subsequently, the structural and content aspects of the hypothetical scenario are discussed, with the recommendation to use this method for processing similar documents in the national environment.

Poděkování

Text byl zpracován v rámci projektu UO Strategické alternativy (STRATAL) 2016-2020.

Klíčová slova

Scénář; koncepce; systémový přístup; schopnosti.

Keywords

Scenario; Concepts; System Approach; Capabilities.

^a Centre for Security and Military Strategic Studies, University of Defence, Brno, Czech Republic.
E-mail: jan.spisak@unob.cz

^b Centre for Security and Military Strategic Studies, University of Defence, Brno, Czech Republic.
E-mail: jaroslav.kolkus@unob.cz

Úvod

Scénáře jsou definovány jako „příběhy“ ilustrující představy o možné budoucnosti. Nejsou jednoznačnou předpovědí o příštím, ale spíše simulací některých možných budoucích. Používají se jako explorativní metoda nebo jako nástroj pro rozhodování, především k osvětlení nejasného v přítomnosti a k odhalení dostupných možností a jejich možných důsledků. Scénáře byly zpočátku nejvíce používány korporacemi na nejvyšší úrovni, protože plánování se stalo složitějším a sofistikovanějším. Průkopníkem v oboru se stala ropná společnost Shell, které plánování pomocí scénářů umožnilo předvídat vzestup a následný propad cen v ropném průmyslu v roce 1973. Od té doby scénáře běžně používají finanční společnosti, banky, pojišťovny i další subjekty jako nástroj pro analýzu a přijímání klíčových rozhodnutí.

Stejně je tomu tak i v rezortu obrany, kde je oblast scénářů úzce spojena s rozhodováním o otázkách zajištění bezpečnosti a obrany státu. Scénáře jsou v tomto případě odvíjeny od popisu budoucího bezpečnostního a operačního prostředí definovaného ve strategických dokumentech nebo prognostických studiích. Nevýhodou však je, že v takových materiálech je často abstrahována pouze všeobecná podstata hrozeb a není tedy možné na základě této abstrakce přesně definovat schopnosti potřebné pro budoucí použití ozbrojených sil (OS). Strategické dokumenty neobsahují ani informace týkající se konkrétního vojenského úkolu, protivníka nebo dalších aktérů přítomných v daném operačním prostředí. Tyto plánovací předpoklady lze naopak vyjádřit prostřednictvím scénáře nebo scénářů.¹

Cílem tohoto článku je nabídnout zainteresovaným odborníkům v oblasti a dalším čtenářům širší pohled na problematiku scénářů z hlediska jejich strukturální a obsahové stránky a podnítit je k hlubšímu zamyšlení nad potřebou zpracování scénářů v rezortu obrany. Popsaná doporučení pak mohou sloužit při tvorbě koncepčních materiálů v budoucnu.

TEORETICKÝ RÁMEC

“Scenarios are stories about the future, but their purpose is to make better decisions in the present.”

Ged Davis, Chair of World Energy Scenarios

Scénáře představují popis podmínek specifického prostředí a operační situace, ve které budou OS plnit stanovené úkoly. Účelem scénářů je rovněž usnadnit analýzu, jak co nejlépe splnit úkoly mise (operace), naplnit stanovené cíle a přispět k dosažení požadovaného konečného stavu. Scénáře jsou současně prostředkem konkretizace priorit. Jde o predikované plánované situace, které budou vyžadovat použití OS v aliančním, koaličním nebo národním rámci. Scénáře nejsou predikcí budoucnosti, ale metodou

¹ PIKNER, Ivo - GALATÍK, Vlastimil - KRČMÁŘ, Miroslav. Nové přístupy k obrannému plánování v dlouhodobém horizontu: Scénáře a operační koncepce pro budoucí bezpečnostní prostředí. *Vojenské rozhledy. (Czech Military Review)*, 2011, sv. XX.(LII.), č. 2011-3, s. 23-28. ISSN 1210-3292.

minimalizace hrozeb tím, že jsou k těmto scénářům hledány varianty řešení, jak těmto hrozbám předejít, jak je eliminovat nebo jak omezit jejich důsledky.²

Scénáře jsou klíčovým prvkem pro plánování na základě schopností (Capability based planning - CBP), zahájení procesů tvorby sil, zpracování seznamu úkolů a cílů schopností, tvorbu schopností a následnou tvorbu investičních plánů. Scénáře poskytují příležitost pro lepší rozhodování a hodnocení, jaké schopnosti bude nutno vyžadovat, analyzovat jejich dopad a význam v dlouhodobém a střednědobém horizontu a předvídat jaké technologie bude nutno propojit (přidružit) s požadavky souvisejícími s těmito obecnými (společnými) a dalšími specifickými schopnostmi. Scénáře jsou využitelné pro tvorbu operačních koncepcí, zejména z hlediska stanovení schopností potřebných pro použití OS v budoucnosti. I když scénáře jsou zpravidla významnou částí těchto koncepcí - možných způsobů, jak OS mohou či budou vést operace v budoucnu - jejich skutečné využití v podmínkách OS České republiky je spíše sporadické.

ODBORNÁ DISKUZE K PROBLEMATICE SCÉNÁŘŮ

Plánování podle scénářů historicky vychází z amerických a evropských komerčních přístupů, obsažených v kontextech amerického vojenského plánování během druhé světové války a přestavbě poválečné Evropy, zejména Francie.³ Úvahy nejvyšších amerických vojenských velitelů o vazbě mezi vojenskou strategií a technologickým vývojem během druhé světové války a nepravděpodobnými vyhlídkami na pozdější dlouhodobý mír vedly k založení společnosti RAND (1945) jako prostředníka aplikovaného výzkumu budoucnosti.⁴ Slovo scénář se stalo populárním zejména prostřednictvím Hermana Kahna⁵ v souvislosti s vojenskými a strategickými studii vedenými společností Rand Corporation. Kahn tento termín použil pro otázky týkající se veřejného pořádku USA, mezinárodního rozvoje a obrany. Podle něj je scénář „*souborem hypotetických událostí stanovených v budoucnosti, jejichž cílem je vyjasnit možný řetězec kauzálních událostí*

² DUBEC, Radek - HRŮZA, Petr - SPIŠÁK, Ján - ČERNÝ, Jiří. *Tvorba modulárních struktur úkolových uskupení*. Powerprint s.r.o., Praha, 2012, s. 12. ISBN 978-80-87415-54-280.

³ V poválečné Evropě se plánování podle scénářů vynořilo z nutnosti pozvednout společnost a znovu vytvořit kultury a ekonomiky od základu. Ve Francii založil Gaston Berger „Centre d'Etudes Prospectives“ (CEP), kde vytvořil přístup na základě scénářů pro dlouhodobé plánování s názvem „La Prospective“.

⁴ RAND Corporation je prestižní americká výzkumná instituce, jejímž posláním je pomoc při zdokonalování rozhodování cestou výzkumu a analýzy a „hledat řešení důležitých společenských problémů, které napomohou společností po celém světě být bezpečnější, zdravější a více prosperující“. RAND vznikl v roce 1946 jako výzkumná pobočka amerického letectva a Douglas Aircraft Company. Název RAND vznikl jako akronym pro "vědu a výzkum" (Research and Development). RAND v současnosti pracuje pro ministerstva a agentury americké administrativy, zahraniční vlády, mezinárodní instituce a nadace. Dostupné z: <https://goo.gl/4VJmfy>

⁵ Herman Kahn (1922-1983) byl americkým fyzikem a matematikem. Od konce čtyřicátých do počátku šedesátých let minulého století pracoval v RAND Corporation, Podílel se na řízení projektů vzdušných sil Spojených států, což bylo inspirací pro jeho první knihu s názvem *O termonukleární válce* (1960). V roce 1961 založil a až do své smrti řídil think-tank Hudsonův institut. Kahn je považován za jednoho ze zakladatelů futuristických studií a expertů v oblasti teorie scénářů a používání matematických modelů pro prognózu. Metodu scénářů popsal ve dvou knihách; *The year 2000: A framework for speculation on the next thirty-three years* (1967, spoluautor Anthony Wiener) a *Things to come; thinking about the seventies and eighties* (1972).

i jejich body rozhodnutí“.⁶ Podle Godeta a Roubelata adopce přístupu k budoucnosti, cestou scénářů, přispívá ke stimulaci strategického myšlení a komunikaci uvnitř firem, zlepšení vnitřní pružnosti reakce na environmentální nejistotu a zajištění lepší přípravy pro případné poruchy systému a přeorientování možností politiky v závislosti na budoucím kontextu, na který by dopadly jejich důsledky. V jejich podání scénář představuje „*popis budoucí situace a průběh událostí, který umožňuje posunout se z původní situace do budoucí situace*“. Autoři identifikují dvě hlavní kategorie scénářů:

- explorativní (průzkumné, zjišťující) - vycházející z minulých a současných trendů a vedoucí k pravděpodobné budoucnosti;
- normativní (předvídatelné) - postavené na základě různých vizí budoucnosti; mohou být buď žádoucí, nebo naopak je nutno se jich obávat.⁷

Ani ve vojenství není problematika scénářů nijak novodobou záležitostí. Obranné koalice, ale i suverénní státy po desetiletí vytváří různé scénáře v reakci na bezpečnostní hrozby, které jsou v rozporu s jejich strategickými cíli a zájmy ve světě. Prostřednictvím scénářů se snaží vytvořit obraz možného protivníka, predikovat jeho činnost a současně vyjádřit způsob, kterým je možné jej účelně eliminovat.

Již v období studené války byla oblast scénářů středem pozornosti. Jedním z příkladů je historická studie H. A. DeWeerda „*Political-Military Scenarios*“ z roku 1967, ve které autor popisuje problematiku politicko-vojenských scénářů a „válečných scénářů“. Ve svém díle se zabývá jejich významem a důvěryhodností v prostředí soupeření tehdejších vojenských velmocí; Spojených států a Sovětského svazu. DeWeerd dává scénář do souvislosti s obrannou komunitou a popisuje jej jako politicko-vojenskou událost, vedoucí ke krizi. Význam tvorby scénářů je autorem umocněn zajímavým historickým příkladem vytaženým z memoárů generála Ridgwaye, popisujícího skepticismus jeho spolupracovníků vůči realnosti scénářů. (Generál Matthew Bunker Ridgway sloužil od září 1939 do ledna 1942 v tzv. „War Plans Division“.)

Ridgway v roce 1940 dedukoval způsob zahájení „válečné hry“, kdy Japonsko vstupuje do války se Spojenými státy provedením překvapivého leteckého útoku ke znehybnění Pacifické flotily v Pearl Harbor. Jeho scénář se setkal s výrazným skepticismem jeho kolegů s tím, že „*tato varianta je tak nepravděpodobná, že (ve válečné hře) neumožňuje plánovačům žádný podklad pro manévr*“.

O rok později, jak Ridgway dále píše, „všichni aktéři válečné hry byli zapojení ve skutečném živém scénáři, který byl dříve označen jako nemožný“.⁸

Publikace DeWeerda srozumitelně a jasně uvádí téměř všechna známá fakta o významu a účelu scénářů, s jakými se pracuje v současnosti. Podle něj „*bohužel neexistuje univerzální pravidlo pro tvůrce scénáře, které by řeklo, co do scénáře zahrnout a co vynechat, neexistuje žádná jednotná forma, kterou je scénář prezentován. Je to*

⁶ DURANCE, Philippe - GODET, Michel. Scenario building: Uses and abuses. In *Technological Forecasting&Social Change* 77 [online]. 2010 [cit. 2017-07-11], s. 1489. Dostupné z:

<https://goo.gl/D15ExG>

⁷ GODET, Michel - DURANCE, Philippe. Creating the Future: The Use and Misuse of Scenarios. In *Long Range Planning* Vol. 29, No. 2 [online]. 1996 [cit. 2017-07-11], s. 166-167. Dostupné z:

<https://goo.gl/T9QbP1>

⁸ DeWEERD, H. A. *Political-Military Scenarios*. The RAND Corporation, Santa Monica, 1967, s. 12-13. Dostupné z: <https://goo.gl/fnhwVu>

smyšlený, velmi pravděpodobný popis sledu událostí vedoucí k budoucí válce“.⁹ Lze říci, že toto konstatování zůstává platné pro všechny, kteří se zabývají tvorbou scénářů a jejich začleněním v operačních koncepcích.

Problematice scénářů je v zahraničí dlouhodobě věnována velká pozornost v podobě různých publikací, studií nebo vědeckých prací. Mimo výše jmenované autory je zde řada dalších odborníků, kteří se věnují oblasti scénářů po stránce procedurální či obsahové; k nim patří např. Mearsheimer, Schoemaker, Schwartz a další. Není však účelem podrobněji rozebírat obsah jejich článků v tomto příspěvku; je možno využít dostupných informací dle odkazu.¹⁰

V současné době je patrná značná snaha využít myšlenky zahraničních odborníků i domácími autory. Pro názornost je vhodné zmínit odborný článek J. Procházky, F. Mičánka, J. Šmondřka a J. Melichara *Scénáře v procesu plánování schopností*. Článek objasňuje scénáře ve smyslu „*koherentního, vnitřně konzistentního a věrohodného popisu možného budoucího stavu sledovaného jevu*“.¹¹ Jak autoři uvádějí, scénáře se nezaměřují výhradně na popis budoucího stavu, ale sledují i cesty vývoje (trendy), prostřednictvím kterých dochází ke změnám ze současného do budoucího stavu. Pokud jsou možné cesty vývoje známy, umožňuje to stanovit nezbytná opatření k provedení korekcí původních záměrů.¹²

Dalším příspěvkem do problematiky scénářů je zamyšlení autora J. Melichara s názvem *Scénáře, vnitřní struktura scénářů a jejich využití pro rozvoj schopností*.¹³ Autor v článku zdůrazňuje, že k tomu, aby byly scénáře využitelné v obranném plánování, by měla jejich vnitřní struktura obsahovat některé specifické prvky umožňující identifikaci schopností potřebných k vyřešení krizí popsaných ve scénářích. Popisuje dva základní typy scénářů - explorativní a normativní -, kdy explorativní scénář zpravidla popisuje obraz možného budoucího světa nebo možný vývoj světa z přítomnosti do budoucnosti „*jak budoucnost může vypadat a jaký může být budoucí vývoj*“. V tomto scénáři je rozpracován možný vývoj identifikovaných bezpečnostních hrozeb a jejich možné projevy. Normativní scénář naopak využívá retrospektivní postup (z budoucnosti do současnosti), tedy „*jak by budoucnost měla vypadat a jak jí můžeme dosáhnout*“. Normativní scénáře popisují žádoucí konečný stav, charakterizující svět po vyřešení krize popsané v explorativním scénáři; pomocí dosažených cílů a účinků pak naznačuje postup k dosažení konečného

⁹ Ibid. s. 1-2, 5

¹⁰ DAVIS, Paul K. *Analytic Architecture for Capabilities-Based Planning, Mission-System Analysis, and Transformation*. Dostupné z: <https://goo.gl/jCJ1LW>. MEARSHEIMER, John J., *Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War*. Dostupné z: <https://goo.gl/NJinDN>; SCHOEMAKER, P.J.H. *Scenario Planning: A Tool for Strategic Thinking*. Dostupné z: <https://goo.gl/LVxZjq>; SCHWARTZ, Peter. *The Art of the Long View: Planning for the Future in an Uncertain World*. Published April 1st 1991 by Currency. ISBN13: 9780385267311.

¹¹ PROCHÁZKA, Josef - MIČÁNEK, František - ŠMONDRK, Jozef - MELICHAR, Josef. Scénáře v procesu plánování schopností, *Vojenské rozhledy*, 2016, roč. 25 (57), č. 1, s. 44-60, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line). Dostupné z: <https://goo.gl/CJwspC>

¹² Ibid. s. 44-45

¹³ MELICHAR, Josef. Scénáře - tvorba, vnitřní struktura, scénáře a bezpečnostní hrozby. *Vojenské rozhledy*. 2017, 26 (2), 18-32. DOI: 10.3849/2336-2995.26.2017.02.018-032. ISSN 1210-3292 (print), 2336-2995 (on-line). <https://goo.gl/nVot6U>

stavu. Kombinace obou přístupů vede k tomu, že takovéto scénáře bývají nazývány plánovacími scénáři nebo plánovacími situacemi.¹⁴

Účelem, tvorbou a praktickým využitím scénářů při vytváření operačních koncepcí se zabývá další příspěvek *Využití scénářů k tvorbě operačních koncepcí* od autorů J. Marši a M. Kubeši. Tito ve svém článku diskutují otázky definování typů scénářů využitelných pro tvorbu operačních koncepcí a také požadavky, které musí být splněny pro úspěšný proces tvorby scénářů. Obsah jejich „scénáře“ je uveden v podobě generické plánovací situace, zahrnující strukturovaný popis prostředí, ve kterém OS mohou plnit stanovené úkoly. V závěru pak popisují možný proces tvorby scénářů, rizika spojená s jejich vytvářením a možnosti snížení míry těchto rizik.¹⁵ Podle autorů je ve scénáři nutné popsat okolnosti vzniku krizové situace, vojensko-politické ambice důležitých aktérů a jejich strategii, definovat politické, vojenské, socioekonomické a další podmínky, na pozadí kterých se má uskutečnit daný typ operace. Na základě vojenského zhodnocení politických strategických cílů je dále stanovován předpokládaný politický a vojenský cílový stav, jež má být v rámci daného scénáře dosaženo.¹⁶ Podrobnějším popisem těchto souvislostí se však autoři dále nezabývají.

K výše uvedeným autorům lze zařadit rovněž J. Kofroně, popisujícího teorii scénářů v článku *Zpátky do budoucnosti: Kontrafaktuality a scénáře v bezpečnostním výzkumu plánování*. I když autor obsah a případnou strukturou scénářů podrobněji neřeší, je nutno ocenit jeho diskusi o významu problematiky pro účely obranného plánování, potřebě rozvoje teoretického myšlení a kreativity jak pro akademiky, tak pro praktiky, kteří se oblastí tvorby scénářů zabývají.¹⁷

Lze říci, že většina výše uvedených informací je pro tvůrce scénářů, koncepcí a dalších podobných dokumentů přínosná a ve velké míře využitelná. Z materiálů lze čerpat v rámci analytické činnosti k přípravě vstupních podkladů při zpracování scénářů i dalších východisek pro zpracování následných koncepcí. Otázkou je, do jaké míry jsou tyto informace fakticky využívány odpovědnými zpracovateli koncepčních materiálů v rezortu obrany, pokud vzniká požadavek na jejich zpracování.

SCÉNÁŘE V KONCEPCI POUŽITÍ OS ČR DO ROKU 2030

V polovině roku 2016 bylo rozhodnuto o zahájení prací na dokumentu *Návrh Koncepce použití ozbrojených sil ČR do roku 2030* (dále Koncepce).¹⁸ Tento dokument má charakter tzv. operační koncepce. Podle odborné literatury je operační koncepce v širším významu

¹⁴ Ibid. s. 24-25

¹⁵ MARŠA, Jan a Milan KUBEŠA. Využití scénářů k tvorbě operačních koncepcí, *Vojenské rozhledy*, 2016, roč. 25 (57), č.2, s. 20-35, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line).

Dostupné z: <https://goo.gl/Pfim35>

¹⁶ Ibid. s. 33

¹⁷ KOFROŇ. Jan, *Zpátky do budoucnosti: Kontrafaktuality a scénáře v bezpečnostním výzkumu plánování*, *Vojenské rozhledy*, 2015, roč. 24 (56), č. 3, s. 48-61, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line). Dostupné z: <https://goo.gl/H6m1v8>

¹⁸ Autoři článku byli členy týmu pro zpracování tohoto dokumentu. Na základě jednání Rady ministra obrany pro plánování ze dne 31. října 2017 č. 181 byl *Návrh Koncepce použití ozbrojených sil ČR do roku 2030* vzat na vědomí. Podle reálně zpracovaných scénářů použití OS ČR bude dále aktualizován.

vyjádřením názoru na způsob použití vojsk, v nejjednodušším významu popis, jak by vojenské síly měly vést bojovou činnost. Operační koncepce tvoří základní představu o vedení budoucích operací OS a jejich složek. Jsou jedním z východisek pro definování nezbytných schopností umožňujících vedení operací proti protivníkovi v předpokládaném operačním prostředí a popisují, jak velitelé mohou použít definované schopnosti k dosažení stanovených vojenských cílů.¹⁹ Dílčím úkolem zpracovatelů při tvorbě této historicky první operační koncepce bylo předložit návrhy scénářů použití OS České republiky (OS ČR), zaměřené na získání požadavků k rozvoji schopností. Jak bylo upřesněno v zadání zpracovatelům, mělo se jednat o nadčasový dokument; jak budou OS působit a jaké schopnosti k tomu potřebují. Koncepce deklaruje, že způsob operačního použití OS ČR vychází z popsaných předpokládaných charakteristik budoucího bezpečnostního prostředí. K tomu jsou v *Koncepci* stanoveny a stručně popsány následující generické scénáře možného zasazení OS:

A) Operace podle článku 3 a 5 Severoatlantické smlouvy

Scénář A1: Operace k obraně svrchovanosti a územní celistvosti České republiky

Scénář A2: Operace společné obrany vysoké intenzity

Scénář A3: Operace společné obrany nízké intenzity

B) Operace mimo článek 5 Severoatlantické smlouvy

Scénář B1: Operace na prosazení míru

Scénář B2: Operace na podporu nebo udržení míru

Scénář B3: Humanitární a záchranné operace

C) Operace pod národním velením

Scénář C1: Národní posilový systém protivzdušné ochrany ČR (NaPoSy PVO ČR)

Scénář C2: Ochrana objektů důležitých pro obranu státu (ODOS)

Scénář C3: Plnění úkolů Policie České republiky (PČR)

Scénář C4: Plnění úkolů ve prospěch integrovaného záchranného systému (IZS)

Je zřejmé, že rozmanitost a různorodost úkolů OS při jejich zasazení do operací podle těchto scénářů předpokládá existenci široké škály různých schopností. Ty musí OS získat nebo vlastnit, aby byly schopny účinného působení v rámci mnohonárodního uskupení nebo i v případě vedení operací pod národním velením. Jak *Koncepce* uvádí, z uvedených scénářů jsou vydedukovány strukturované schopnosti k naplnění poslání OS ČR. Tyto jsou dále členěny na *společné schopnosti*, jež jsou nutné pro přípravu všech typů zasazení a popisují naplnění požadavků na vedení všech typů operací a na *specifické schopnosti*, které upřesňují úroveň národních ambicí v reakci na nové poznatky vojenského umění. No a právě na tomto místě, dle našeho názoru, dochází k zásadnímu rozporu mezi představou zpracovatelů (a možná i zadavatelů) *Koncepce* o účelu scénáře(ů) a faktickým popisem toho, jaké „*nové poznatky vojenského umění*“ v *Koncepci* nabízí. Pokud vojenské umění obsahuje všechny tři známé kategorie - vojenskou strategii, operační umění a taktiku, se všemi jejich aspekty, jeví se, že zpracovatelé *Koncepce* z této oblasti použili jen málo. Obecně platí zjednodušená formule, že (vojenská)

¹⁹ PIKNER, Ivo - ZŮNA, Pavel - SPIŠÁK, Ján - GALATÍK, Vlastimil - KUBEŠA, Milan - KRČMÁŘ, Miroslav - DUBEC, Radek - ČEP, David - FRANK, Libor. *Operační koncepce: Přístupy a postupy*. Praha: Powerprint s. r. o., Praha, 2012, s. 18.

strategie je o cílech, operační umění o způsobech a taktika o prostředcích a zdrojích, kterými se dosahují stanovené cíle, účinky a v konečném důsledku požadovaný konečný stav. Vojenské umění je o použití vojenských sil vůči protivníkovi na všech úrovních - strategické, operační a taktické. Je tedy diskutabilní, zda v tak významném dokumentu, jakým je *Koncepce*, nemají být alespoň ilustrativně naznačeny cíle a záměry protivníka, popsán vzájemný vztah aktérů, případně naznačen možný způsob, kterým chtějí svých cílů dosáhnout. Jedině poté, dle našeho názoru, bude možno přesněji definovat vlastní schopnosti, kterými lze překonat schopnosti protivníka. Není však účelem článku vnucovat zpracovatelům, nebo spíše zadavatelům konečnou podobu *Koncepce*, ale spíše vyvolat diskusi nad její obsahovou stránkou, případně nad možností rozpracovat scénáře do jiné podoby, která může lépe vystihnout definování jednotlivých schopností.

V této souvislosti je vhodné položit si několik zásadních otázek. Na základě jakých skutečností byly v *Koncepci* definovány schopnosti v rozsahu i obsahu tak jak byly definovány? Existuje dostatek informací o alespoň hypotetickém protivníku, jehož schopnosti mohou být určující ke stanovení vlastních schopností? Neměl by být tento hypotetický protivník, který představuje možnou hrozbu, rámcově popsán z hlediska jeho zájmů, možných cílů a způsobu jak a jakého konečného stavu hodlá dosáhnout? Jsou jednotlivé scénáře v *Koncepci* dostatečně rozpracované do té míry, že popsané schopnosti jsou adekvátní vzhledem ke schopnostem tohoto protivníka, aby jej bylo možno účinně eliminovat a případně porazit?

Jsme názoru, že analýza hypotetického protivníka by měla vést ke zhodnocení jeho cílů, záměrů a vyplývajících úkolů a následně naznačit jeho schopnosti, jako určujícího předpokladu pro analýzu a stanovení vlastních schopností.

Způsob kategorizace společných schopností v *Koncepci* nás nabádá k zamyšlení, zda nejsou příliš obecné (byť s přihlédnutím na jednotlivé oblasti, ve kterých jsou definovány: včasná dostupnost sil, efektivní zpravodajská činnost, rozmístitelnost a mobilita, účinné zasazení, efektivní velení, řízení a spojení, logistická udržitelnost, odolnost a ochrana) a zda dostatečně reagují na specifické scénáře, vzhledem ke kterým by měly být uplatněny. Scénáře v *Koncepci* podle svých specifik pouze velmi obecně naznačují rozsah úkolů plněných Armádou České republiky (AČR) a ve svém obsahu charakter možného protivníka (hrozby) vesměs neuvádí.

Je proto vhodné zamyslet se nad otázkou, zda obsah scénářů není nutné rozpracovat podrobněji, naznačit možné záměry a cíle protivníka a možný způsob, kterým hodlá své zájmy prosadit. Důležité je rovněž naznačit souvislosti spojené s působením vlastních sil a stanovit cíle a účinky, které mají být dosaženy vzhledem k eliminaci úsilí protivníka. Již v popsaných scénářích je zřejmé, že některé cíle budou muset být plněny společným úsilím, u některých lze předvídat podporu a spoluúčast OS, další pak mohou být realizovány pouze národními silami státu. V neposlední řadě to mohou být návrhy o vhodném strukturálním uspořádání scénáře.

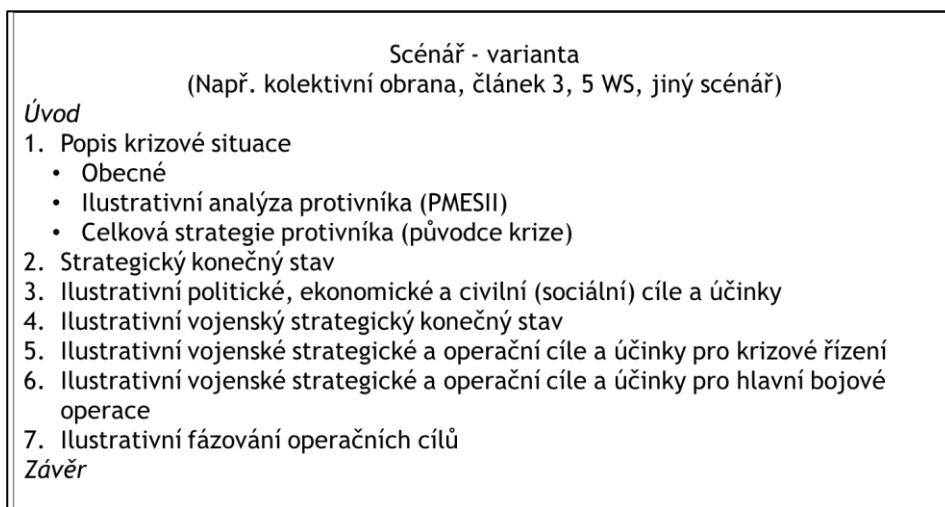
Pro naplnění cíle článku jsou proto dále rozvíjeny úvahy a názory, které mohou být využity při zpracování a rozvoji scénářů, stejně jako při definování požadovaných schopností, které operační koncepce budou v dalším období stanovovat.

SCÉNÁŘ, JEHO OBSAH A STRUKTURA

Prostřednictvím hodnocení požadavků na schopnosti (Capability Requirements Review) je realizován jeden z kroků procesu obranného plánování NATO (Nato Defence Planning Process - NDPP). Pro podporu tohoto hodnocení byla v Alianci vyvinuta řada generických plánovacích situací (scénářů), uvádějících popis politických, vojenských, sociálně-ekonomických a geografických okolností, za kterých by mohlo dojít ke konkrétním operacím Aliance a naznačen způsob, jak by tyto operace mohly být provedeny. Jedná se o scénáře, jejichž hlavním zaměřením je *protipovstalectví* (Counter-Terrorism), *odstraňování následků po použití zbraní hromadného ničení* (Consequence Management), *kolektivní obrana podle článku 5 Washingtonské smlouvy* (Collective Defence) a nakonec *zavedení sankcí a embarg* (Enforcement of Sanctions and Embargoes).

Popis hypotetického scénáře, který je zde diskutován, vychází z podmínek a okolností vedoucích k operaci v rámci „kolektivní obrany podle článku 5 Washingtonské smlouvy“. Na základě toho je struktura tohoto scénáře uspořádána v podobě, jež je naznačena na obrázku č. 1.

Obrázek č. 1: Vnitřní struktura scénáře - možná varianta

Zdroj: Autoři

Scénář „kolektivní obrany“ naznačuje po obsahové stránce ambice, zájmy a předpokládané aktivity protivníka, charakterizuje prostředí, které jej obklopuje, definuje jeho konečný stav, cíle a účinky, kterých hodlá dosáhnout. Scénář ilustrativně popisuje a kombinuje strategii Aliance a jednotlivého státu, definuje vlastní strategický konečný stav, cíle a účinky vytvářené na protivníka v obdobích krize a vedení hlavních bojových operací. Stát, který je zde naznačen jako „členský stát“, může za určitých okolností představovat Českou republiku, která se na operaci Aliance bude podílet. Za jiných okolností může stát a jeho ozbrojené síly působit samostatně, v jiných podmínkách, což lze vyjádřit odlišným obsahovým a strukturálním složením scénáře.

POPIS KRIZOVÉ SITUACE

Samotné definování požadovaných schopností v operační koncepci vychází z popisu informací o (hypotetickém) protivníku a možnostech, které mají zaručit jeho úspěch.

a) Obecný popis

V úvodu scénáře k tomu slouží obecný popis situace (základní informace, o co protivníkovi jde, jaké jsou jeho ambice, záměry a cíle), který vystihuje samotný účel scénáře. V daném případě to může být vyjádřeno popisem hypotetického protivníka s jeho záměry a ambicemi, který představuje hlavní hrozbu. Za určitých okolností může pro danou situaci existovat i podružná hrozba, spojenec tohoto protivníka, snažící se ve vhodném okamžiku využít zisky primárního protivníka. Scénář by měl tedy zahrnovat i tuto možnost. Podrobnější popis hypotetického protivníka, který pro síly Aliance či státu představuje hrozbu a tedy „problém“, může mít například tuto širší podobu:

Národní stát v regionu s přístupem k hranici prostoru (Aliance, státu) má ambice zabrat území a získat politický ústupek od konkrétního členského státu (několika států) Aliance a pro dosažení těchto cílů vyvíjí plány. Tento stát představuje protivníka, jehož konfrontace s Aliancí (členským státem) může vést v operaci kolektivní obrany; stát by se tak stal objektem, na nějž se vztahuje konečný stav Aliance a z toho vyplývající cíle a účinky. Další stát v regionu, který má taktéž přístup k hranici prostoru Aliance, má rovněž územní a politické ambice s ohledem na daný členský stát (členské státy) Aliance. Jeho ambice však nejsou převažující, jelikož není otevřeným spojencem protivníka. Nicméně tento stát se může snažit využít výhody plynoucí z možného konfliktu k dosažení svých cílů. Dá se předpokládat, že vzhledem k odhodlané reakci Aliance, státu (vůči protivníkovi) se tento stát nebude aktivně angažovat, ovšem může se stát objektem, na nějž se budou vztahovat opatření reakce na krizové situace Aliance (Crisis Response Management - CRM). Jestliže by se tento stát do případného konfliktu zapojil, a byl by tedy dalším protivníkem, stal by se rovněž objektem, na nějž se vztahují opatření reakce na krizové situace a s tím související konečný stav Aliance, cíle a účinky, které daný scénář popisuje.

Na základě výše popsaného „problému“ lze odvodit některé implikace pro použití OS v národních podmínkách, kde může být například uvedeno:

Národní stát s přístupem k hranici prostoru Aliance má ambice získat kontrolu nad územím..., s cílem zamezit integraci ... (zde mohou být uvedeny další doprovodní cíle). Dopady této situace mohou dlouhodobě negativně ovlivnit prosperitu (integritu, bezpečnost, zájmy...) České republiky. V dané situaci tento stát představuje protivníka, jehož cíle lze zmařit pouze odhodlanou reakcí států Aliance a účastí České republiky na operaci k eliminaci jeho plánů.

Takto definovaný problém ve scénáři (aliančním či národním) lze současně chápat jako určitý výchozí stav, který se protivník bude snažit proměnit ve stav konečný, jenž je pro něj žádoucí. O co protivníkovi jde a jaké má záměry, lze v konečném důsledku vyjádřit popisem tohoto konečného stavu, o nějž bude usilovat.

Stručný popis konečného stavu, vzhledem k výše uvedenému charakteru hypotetického protivníka představujícího hrozbu, může mít například tuto jeho podobu: „*Jsou získány politické ústupky (ekonomické výhody, zdroje, územní nároky...) a bylo dosaženo posílení*

vlivu v regionu. “I když konečný stav protivníka zpravidla není nebo nemusí být ve scénáři explicitně vyjádřen, je důležité jej rozpoznat a vhodně definovat, aby se předešlo jeho dosažení včas a pokud možno s co nejmenšími ztrátami.

Popis charakteru hlavního i podružného protivníka (několik protivníků) a naznačení samotného problému ve scénáři představují aspekty, které musí být vzaty v úvahu a řešeny Aliancí, aby stávající systém z pohledu Aliance nežádoucí (období vzniku krize, její narůstání a možný přechod k vedení hlavních bojových operací), byl změněn na systém požadovaný a problém byl eliminován.

Při vytváření obecného popisu situace by měla platit zásada, že scénář ve svém úvodu poskytuje dostatek informací o hypotetickém protivníku, prostředí a podmínkách, které jsou pro jeho uskutečnění důležité. Proto scénáře ve vztahu k bezpečnostním zájmům (aliance, koalice nebo jednotlivých států) a predikovaným bezpečnostním hrozbám jsou nebo mohou být zaměřeny na předem specifikované geografické oblasti. V těchto mohou existovat nebo nově vznikat zdroje různých hrozeb, které významně ovlivňují regionální i globální bezpečnost; od snah některých velmocí vojensky či nevojensky rozšířit svůj vliv do oblastí, ze kterých mohou lépe ovlivňovat politiku svých protivníků, přes kybernetické útoky, novodobé pirátství, provokativní zkoušky jaderných zbraní a další. Eliminace takových hrozeb souvisí se zajištěním přístupu a ovládnutím těchto oblastí, které z hlediska bezpečnosti, řízení informací, obchodu, dopravy a dalších faktorů nabývají na celosvětovém významu. Současná terminologie pojmenovává takové oblasti názvem *globální prostory* (Global Commons). Z hlediska bezpečnosti zahrnují globální prostory bezpečnostní či operační prostředí, ve kterém se předpokládá reálné fyzické nebo virtuální působení vojenských sil. Zajištění volnosti jednání v těchto prostorech je tedy klíčovým aspektem nejen pro udržení globální bezpečnosti, ale taky pro zajištění životních a strategických zájmů jednotlivých států, ale i mezinárodních společenství.²⁰

Při tvorbě scénářů je nutné zaměřit se i na oblasti jiného než geografického charakteru, ve kterých se mohou hrozby projevat. To se týče oblastí, jako jsou například bankovníctví, telekomunikace, strategická komunikace, ale i průmysl, sociální sféra a další oblasti. Téměř ke každé z uvedených oblastí lze přiřadit, identifikovat nebo předvídat existenci problému, skutečného nebo hypotetického protivníka, jehož cíle jsou značně odlišné od cílů (zájmů) mezinárodního společenství (např. Aliance) nebo i jednotlivých států. Takový protivník může svojí politikou otevřeně nebo skrytě ohrožovat stabilitu a bezpečnost v globálním či regionálním měřítku, negativně ovlivňovat ambice a zájmy ostatních subjektů v daném prostředí nebo mít schopnosti způsobovat škodu hmotného či nehmotného charakteru.

Scénáře ve svém obecném popisu mohou naznačovat i existenci dalších aktérů; rozpoznatelné, cílevědomé a odhodlané subjekty, které ovlivňují události a reagují na vývoj na různých úrovních. Mohou to být například jednotlivé osoby v jejich každodenním životě, nevládní organizace, charismatičtí vůdci, vlády nebo multilaterální organizace. Nejedná se ovšem o popis žádné konkrétní osoby, státu nebo organizace, což by mohlo vyvolat různé dohady či spekulace.

²⁰ SPIŠÁK, Ján. Nové operační koncepce ozbrojených sil USA a perspektivy jejich uplatnění. *Obrana a strategie*. 2017, sv. 17, č. 1, s. 7. ISSN 1214-6463 (print).

b) Ilustrativní analýza protivníka (PMESII)

Při vytváření obsahu scénáře je nutno zohlednit několik významných aspektů. Scénáře mají příběh - kauzální (nikoli chronologický) sled událostí, který ukazuje, jaká budoucnost může nastat. Měl by být zřejmý politický, vojenský, ekonomický, sociální a kulturní rámec této budoucnosti a naznačena odpověď, jak tato budoucnost ovlivňuje různé skupiny uvnitř společnosti. Vnitřní struktura scénářů, tak jak ji zmiňují někteří domácí autoři, může být modifikována podle specifik, charakteru a potřeby scénáře. Struktura scénáře ve své explorativní části zahrnuje popis historického vývoje vedoucího ke krizové situaci a dále popis politických, vojenských, ekonomických, sociálních, informačních a infrastrukturálních aspektů reálného či hypotetického protivníka, vedoucí k jeho celkové strategii. Normativní část scénáře popisuje žádoucí konečný stav, cíle, účinky a možné fázování vývoje situace, s ohledem na vedení vojenských operací.

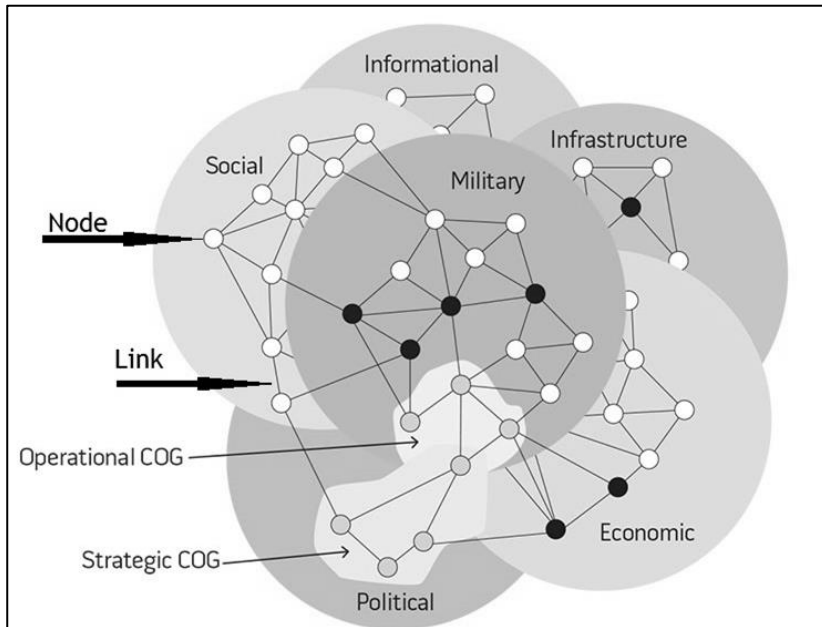
V případě vedení kolektivní obrany, pokud to bude nezbytně nutné, Aliance a její členské státy počítají s vedením hlavních bojových operací. V těchto je vojenský střet rozhodujícím dynamickým faktorem, a to i v případě, že budou využívány ostatní nástroje státní moci (politické, diplomatické, sociální...) a souběžně budou vedeny další, méně aktivní formy bojové činnosti (stabilizační, humanitární a jiné aktivity).

Scénář by tedy mohl naznačovat způsob jak zdolat/porazit nepřítele, kterého primární snahou je porazit nás; proč by taky jinak útočil. Dříve, než takové řešení lze ve scénáři nabídnout, je třeba protivníka detailně analyzovat a pochopit jej ve smyslu „systému“, a to jak z hlediska jeho struktury, tak z hlediska jeho chování. Důležité je odpovědět na otázky typu: „Jaká je jeho vojenská strategie nebo přístup k vedení operací?“ „Jakou doktrínu používá, jak hodlá plnit úkoly, co je pro něj důležité, do jaké míry je schopen se přizpůsobit podmínkám?“ Scénář by tedy měl nahlížet na protivníka jako na komplex složitých adaptivních systémů, ovšem s výrazným lidským charakterem.

Pro tvůrce scénáře je důležité porozumět těmto systémům; jak spolupůsobí v daném operačním prostředí (v prostoru operace), jaký je jejich vzájemný vztah, k tomu, aby byli schopni identifikovat požadovaný konečný stav, cíle a účinky, odvozená těžiště, jejich charakteristiky i způsoby, jak ovlivnit klíčové zainteresované strany. Jakkoli to může být obtížné, komplexnější pochopení jednotlivých systémů protivníka a jejich vztahů je pro každého velitele operace nezbytné. Jen tak bude schopen správně a včas se rozhodovat a operaci řídit.

Obrázek č. 2 ukazuje zjednodušený strukturální pohled na protivníkovu komplexní systém, ve kterém je vojenský systém udržován energií a informacemi z většího státního (národního, nadnárodního) systému. Jsou rovněž naznačeny uzly (nodes) a spojení (links) mezi systémy, které jsou významné z hlediska analyzování a identifikace strategického a operačního těžiště protivníka (COG - Centre of Gravity). Je třeba poznamenat, že v rámci komplexní analýzy lze uvažovat o více než jednom systému protivníka, například v případě, že tento je podporován zvenčí jiným aktérem, ze kterého může vzejít další protivník.

Obrázek č. 2: Zobrazení vztahů mezi systémy

Zdroj: Joint Publication 2-0, IV-14. Upraveno autory.

Tento vnořený pohled na systém protivníka pomáhá rozpoznat možnost jeho různých válečných cílů. Cílem může být například svržení celého nepřátelského režimu; v tomto případě je komplexní porážka vojenského systému nezbytným prostředkem k dosažení tohoto cíle. Jiným cílem může být vyřešení politické otázky jen na základě porážky armády protivníka, přičemž rovnováha jeho celého systému zůstane z velké části nedotčena.

Přijetí systémového přístupu vůči protivníku umožňuje identifikovat jednotlivé prvky jeho systémů, kritické uzly a spojení mezi nimi. Tím lze predikovat možný rozsah a míru působení, za účelem změny v chování těchto systémů. Tento popis lze následně využít ke zpracování normativní části scénáře.

Pro scénář je důležité, aby v potřebném rozsahu byla popsána charakteristika protivníka, tzn., do určité míry byla odhalena jeho tvář. Tento popis je současně analýzou postihující hlavní politické, vojenské, ekonomické, sociální, infrastrukturální a informační aspekty protivníka, které mají zásadní vliv na činnost Aliance, jednotlivého členského státu a všechny další zúčastněné aktéry. Charakter protivníka může být ilustrativně vyjádřen v těchto jednotlivých aspektech.

Politické aspekty:

- Stát protivníka je politicky řízen autokratickým režimem se silnými vazbami na vojenský leadership. Forma vládnutí je vysoce centralizovaná.
- Politické aktivity v zemi jsou pod kontrolou režimu. Je zaručena určitá politická svoboda, v důsledku čehož existují nevelké politické skupiny opozice. Státní

bezpečnostní systém preventivně udržuje aktivity opozice pod kontrolou a podvratné činnosti eliminuje.

- Většina populace ve státě režim akceptuje nebo je k němu lhostejná, pokud je zachována určitá míra ekonomické prosperity. Ekonomické problémy a s tím spojená nezaměstnanost začínají způsobovat nepokoje mezi obyvatelstvem. Vedení státu se domnívá, že dosažení jejich cílů jim pomůže obnovit podporu obyvatelstva a řešit ekonomické problémy.
- Protivník má přátelské vztahy s některými dalšími státy v regionu, z nichž některé mají autoritářské režimy, jež sympatizují s politickými cíly protivníka.
- Další...

Ekonomické aspekty:

- Ekonomika protivníka je silně závislá na vývozu surovin, které poskytují hlavní zdroj finančního příjmu ze zahraničí. Ekonomika je rovněž závislá na dovozu širokého spektra různých surovin.
- Některé části průmyslu jsou řízeny převážně státem. Protivník získává většinu ze svých hlavních zbraňových systémů z domácí produkce, některé ze zahraničí. Jejich provozuschopnost závisí na náhradních dílech dovážených z těchto států.
- Protivník je schopen domácí produkce výroby menších zbraní a relativně méně sofistikovaného vojenského materiálu, například ručních zbraní, střeliva, výbušnin nebo pozemních vše účelových vojenských vozidel.
- Další...

Vojenské aspekty:

- Stát protivníka má poměrně velké vzdušné, pozemní, námořní síly a síly speciálních operací, poskytující širokou škálu útočných a obranných schopností. Pozemní síly tvoří hlavní složku OS protivníka. Některé ze systémů, které jsou používány v rámci OS protivníka, jsou nejnovější generace.
- Pozemní síly protivníka jsou rozmístěny po celém jeho území. Jejich podstatná část je mechanizovaná a je relativně blízko hranice se zájmovým státem (státy) Aliance (případně tyto síly jsou schopny v relativně krátké době se přesunout do zájmových prostorů).
- Protivník má komplexní strategický integrovaný systém protivzdušné obrany pro obranu vzdušného prostoru svého státu. Pozemní síly protivníka mají integrovanou protivzdušnou obranu na taktické úrovni, založenou na systému protivzdušné obrany země - vzduch.
- Protivník má vojenské schopnosti pro řízení útočných operací v kosmu (zejména prostředky komunikace, zpravodajství, sledování a průzkumu), bude však využívat i komerčně dostupných schopností, například snímky ze systému vzdáleného snímání země „Earth remote sensing“.
- Zpravodajská služba protivníka řídí utajené zpravodajské prvky, které by mohly být použity k provedení sabotáží a vražd na území států Aliance, jakož i ke špionáži.
- Protivník vlastní chemické, biologické, radiologické a jaderné (CBRN) zbraně. Tyto zbraně mohou být použity prostřednictvím letadel (konvenčních vojenských nebo

civilních), balistických raket nebo s využitím tajných agentů a příslušníků sympatizujících militantních skupin na území členského státu (států) Aliance.

- A další.²¹

Pro zpracovatele scénářů je důležité naznačit způsob, jakým se protivník může projevovat a využívat svých vojenských schopností. K tomu mohou využít dostupné zdroje, například společnou operační koncepci OS USA „*The Major Combat Operations (MCO) Joint Operating Concept*.“ Tato, v příkladu popsání charakteru protivníka, uvádí:

„Komerční dostupnost přesných zbraní, bezpilotních prostředků, sofistikovaných snímačů ISR, pokročilých informačních systémů a dalších vojensky užitečných technologií, umožňuje protivníku s dostatečnými finančními prostředky jejich nákup a využití. Konvenční síly budou posíleny nepravidelnými silami, které mohou nebo nemusí být pod přímou kontrolou státu a jeho režimu. Konvenčním silám mohou být přiděleny také zbraně hromadného ničení. Přítomnost těchto zbraní je nanejvýš důležitá, neboť podtrhuje potřebu vyhrát vojenský konflikt, aniž by to vyvolalo jeho eskalaci. Budoucí protivník bude testovat naše ozbrojené síly; nebude pracovat s konzistentními a předvídatelnými vzory. Bude mít tendenci se neustále přizpůsobovat; rozptýlí se v terénu, sociálním a informačním prostředí - husté městské zástavbě, v horách a odlehlých oblastech vzdálených od splavných vod, velkých přístavů, letišť a dopravních sítí. Pokusí se nám odeprít schopnost projekce našich schopností v rámci jeho operačního dosahu pomocí metod, jako jsou útoky na naše vlastní území, základny, zastrašování našich spojenců, používání tradičních, nepravidelných a dokonce katastrofických prostředků pro zabránění přístupu ke komunikačním trasám nebo jednoduše tím, že se schová z našeho dohledu. V zásadě protivník pravděpodobně povede manévrovací válku a způsob boje, ve kterém se bude snažit vyhnout přímému střetu. Bude soustřeďovat své síly, když to bude v jeho prospěch, ale nedovolí, aby jeho síly a schopnosti byly eliminovány či zničeny převahou aliančních nebo národních vojenských schopností v jediné rozhodující operaci.“²²

V podmínkách státu, jakým je Česká republika, nebude nutné popisovat ve scénáři jednotlivé aspekty ani charakter protivníka v tomto rozsahu. Je téměř vyloučeno, že stát by vedl obdobnou operaci samostatně, a proto všechny údaje budou muset být přizpůsobeny podmínkám, ve kterých bude operace probíhat.

²¹ Pozn.: Pro účely článku není nutno uvádět další seznam relevantních vojenských aspektů, ty by se měly objevit ve scénáři. Je nutno jim věnovat zvýšenou pozornost, jelikož zahrnují širokou škálu různých schopností či možností reálného protivníka, kterými bude působit ve svůj prospěch. Mimo výše uvedené to mohou být jeho schopnosti zajistit vlastní přístup a současně zamezit přístup jakéhokoliv protivníka ke globálním prostorům, stejně jako schopnost projekce regionální síly, schopnost vést rozsáhlé informační a psychologické operace a operace v kybernetickém prostoru, aktivity sympatizujících militantních skupin v členských státech Aliance z hlediska vedení asymetrických útoků ke strategické nebo operační podpoře protivníka, útoky na podporu svých dalších vlastních cílů a řada dalších.

²² USA. Department Of Defense. *The Major Combat Operations (MCO) Joint Operating Concept (JOC)* [online]. Suffolk, 2006. [cit. 2015-07-02], s. 9.

Obdobným způsobem, jak je uvedeno výše, mohou být analyzovány a popsány sociální, infrastrukturální a informační aspekty systému protivníka a jejich vliv na síly a činnost členského státu. Tím jsou pokryty všechny stránky protivníka i prostředí a jsou definovány kritické uzly a jejich vzájemné vazby, jež formují charakter a možný záměr protivníka. Po jednotlivých oblastech jsou naznačeny jeho schopnosti, se kterými hodlá dosáhnout své cíle a konečný stav. Syntézou jednotlivých charakteristik je následně vytvářena celková strategie protivníka. Popsání protivníka tímto způsobem umožní lépe specifikovat a definovat vlastní požadované schopnosti, které budou následně uvedeny v operační koncepci.

c) Celková strategie protivníka

Celkovou strategii protivníka lze charakterizovat jako projev jeho odhodlání k dosažení strategického konečného stavu a souvisejících cílů a účinků, jež bude vytvářet na vojska Aliance nebo jednotlivých států. Vzhledem k výše popsaným aspektům, může být celková strategie protivníka ve scénáři naznačena následovně:

Protivník vidí své vojenské síly jako hlavní strategické prostředky k dosažení svých cílů. Je si zcela vědom možné odezvy Aliance (státu) a její vojenské síly. Proto si je také vědom, že k dosažení svých cílů bude nutné dosáhnout strategického překvapení, vytvoření a udržení značných územních zisků dříve, než Aliance (členský stát) spustí účinnou strategickou reakci. To může být realizováno útoky strategického významu, s cílem způsobit značné sociálně-ekonomické škody v různých státech Aliance, zlomit její soudržnost a tím i její celkové odhodlání.

Protivník si je zřejmě vědom, že dosažení morálního strategického překvapení je z jeho strany nepravděpodobné; například schopnost zaútočit bez toho, aby Aliance (členský stát) odmítla nebo včas nezareagovala na jakákoli výstražná varování. Nicméně protivník by mohl zvažovat fyzické překvapení jako dosažitelné; například dostatečným zkrácením varovací doby Aliance natolik, aby jí zabránil v budování vojenských sil (schopností), potřebných k účinné strategické obraně. Lze soudit, že i takové fyzické překvapení může způsobit dostačující šok a zmatek mezi politickým vedením členských států i v Alianci samotné a rozvrátit jejich schopnost reagovat odpovídajícím způsobem.

Pro dosažení strategického překvapení, o které protivník usiluje, může mít zásadní význam strategické klamání. Útok může být naplánován dlouho dopředu. Během této doby protivník může provádět akce/aktivity zaměřené na navození pocitu nekonfliktního stavu vůči Alianci (státu), právě s ohledem na přípravu na útok. Například po řadu let může pravidelně ve stejném ročním období provádět vojenská cvičení poblíž hranice s členským státem (státy) Aliance. To může sloužit jako zástěrka pro rozmístění a přípravu jeho ozbrojených sil pro útok. I když je zde zdůrazněn význam strategického překvapení, stále bude existovat možnost, že protivník zaútočí i po období dostatečně dlouhém na výstavbu sil Aliance (státu).

Politické vedení (leadership) protivníka může činit diplomatické kroky s cílem získat mezinárodní sympatie pro své postoje a podkopat mezinárodní podporu vůči státu, který je cílem jeho ambicí, jakož i vůči jakýmkoli akcím ze strany Aliance (státu). Ve stejnou dobu bude zaměřovat svou činnost na strategické klamání. Mohou být skrytě či otevřeně podporovány a vhodně řízeny sympatizující militantní skupiny, aby uskutečnily různé „teroristické“ činy v členských státech Aliance, s cílem překazit její rychlou reakci.

V pojetí scénáře reagujícího na vedení kolektivní obrany působí tento příklad popsání celkové strategie protivníka značně komplexně, ovšem v praxi pro potřeby státu a jeho OS to bude specifické, v závislosti na situaci a účelu scénáře.

Celková strategie protivníka představuje určitý ilustrativní popis, na základě kterého velitel aliančních či národních sil může vést bojové operace vůči protivníku. Tento popis současně pomáhá objasnit spojení mezi vzniklým problémem, požadovaným konečným stavem, strategickými a operačními cíli a účinky a předpokládanými rozhodujícími schopnostmi. Popis ukazuje na souboj vůli mezi protistojícími stranami, i na složitosti válčení v rámci aliance či koalice států. Vždy bude platit, že obě bojující strany mají rozhodující hlas ve volbě cílů a prostředků, metod a forem válčení, trvání konfliktu, zvyšování napětí a míry přijatelného rizika. V každém případě bude rozhodnutí o popisu celkové strategie ležet na bedrech tvůrců scénáře. Proto je pro ně nutné klást si otázky, co je důležité a potřebné a co bude nebo může být relevantní při jeho zpracování.

STANOVENÍ STRATEGICKÉHO KONEČNÉHO STAVU (ALIANCE, STÁTU)

Konečný stav (obecně) je žádoucí situace, která má být dosažena na konci operace. Naznačuje rozsah a podíl aktivit plánovaných a realizovaných cestou hlavních aktérů; politických představitelů, velitelů a jejich vojsk a dalších subjektů v operaci. Z terminologického hlediska konečný stav představuje politickou a/nebo vojenskou situaci, již má být dosaženo na konci operace, která svědčí o tom, že cíl operace byl dosažen.²³ Konečný stav musí být jasně stanoven před vojenským zásahem. Popisuje podmínky a výsledky tažení nebo operace, požadovaných například Severoatlantickou radou (North Atlantic Council - NAC), prezidentem nebo velitelem společných sil v daném prostoru válčiště nebo operace. Dosažením strategického konečného stavu je fakticky vyřešen vzniklý problém.

Stanovení strategického konečného stavu, jež bude ve scénáři popsán, není jednoduchou a jednoznačnou záležitostí. Vyžaduje to důkladné přemýšlení a zvažování alternativ, jaká volba způsobů a prostředků, zejména v širším mezinárodním kontextu, povede k jeho dosažení. Častým problémem v definování strategického konečného stavu bývá rozpor mezi politickým/diplomatickým (vágním) stanoviskem k přijatelnému řešení a vojenským požadavkům na „čistotu“ provedení vojenského zásahu.

Konečný stav je nutno ve scénáři *kolektivní obrany podle článku 5 Washingtonské smlouvy* definovat pro dvě období; jednak pro období krizového řízení, kdy je snahou odradit protivníka od jeho úmyslů, a dále pro období (pokud k takovému dojde), kdy protivník neupustil od dosahování svého konečného stavu a zahájil rozsáhlé bojové operace. Popis konečného stavu Aliance pro období krizového řízení může být vyjádřen například takto:

Protivník byl odrazen od naplnění svých cílů prostřednictvím ozbrojeného konfliktu, stáhl své síly a zapojil se do smysluplných politických jednání k vyřešení konfliktu.

Pokud by bylo zahájeno období vedení hlavních bojových operací, popis strategického konečného stavu Aliance (státu) může být v této podobě: *„Protivník upustil od ozbrojeného střetu a začal mírová politická jednání. Územní celistvost (Aliance, státu) je zachována nebo obnovena.“* Jiný příklad: *„V případě útoku protivníka Aliance (stát)*

²³ AAP-06 (2015) NATO Glossary Of Terms and Definitions (English and French), NATO Standardization Agency, s. 88.

vede účinnou obranu; protivník upustil od ozbrojeného střetu a začal politická jednání k vyřešení konfliktu. Bylo zabráněno významným škodám vůči členským státům. Územní celistvost (Aliance, státu) je obnovena.“

Strategický konečný stav Aliance, jež je na příkladech uveden výše, lze transformovat a následně formulovat pro podmínky konečného stavu daného státu, který současně přispívá k dosažení strategického konečného stavu Aliance. Jako příklad je zde uveden popis strategického konečného stavu státu pro období krizového řízení, který může znít následovně: *Protivník byl odrazen od naplnění svých cílů cestou ozbrojeného konfliktu. Stát (Česká republika) se podílí na politických jednáních k vyřešení konfliktu.“*

Další příklad - popis strategického konečného stavu pro období vedení hlavních bojových operací, může být v tomto znění: „V případě útoku protivníka se stát (Česká republika) podílí na kolektivní obraně Aliance; protivník začal politická jednání k vyřešení konfliktu. Územní celistvost státu je zachována.“

STANOVENÍ VOJENSKÉHO STRATEGICKÉHO KONEČNÉHO STAVU (ALIANCE, STÁTU)

Vojenský strategický konečný stav předchází strategickému konečnému stavu a je zaměřen téměř výhradně na použití vojenské síly. V každém scénáři bude muset být přizpůsoben geopolitickým/strategickým okolnostem, jež budou specifické pro konkrétní případ. Vojenský strategický konečný stav (Aliance, státu) definuje celkový cíl a účinek, které vojenská moc (Aliance, státu) musí dosáhnout, aby byl naplněn celkový strategický konečný stav. Ve scénáři, s ohledem na dříve popsána fakta, může být vojenský strategický konečný stav pro období krizového řízení následující: *„Síly (Aliance, státu) prokazatelně demonstrují odhodlání účinně bránit členské státy Aliance proti útoku protivníka, zničit nebo eliminovat jeho klíčové strategické schopnosti, s cílem podpořit odstrašující účinek v rámci reakce na krizovou situaci. Bylo uvaleno účinné embargo pro podporu izolace protivníka.“*

Příkladem pro popis vojenského strategického konečného stavu pro období hlavních bojových operací může být toto znění:

V případě, že protivník již zahájil útok, členské státy Aliance jsou účinně bráněny, klíčové strategické schopnosti protivníka byly eliminovány nebo neutralizovány s minimalizací nežádoucích vedlejších účinků. Na území členských států nejsou žádné okupující síly protivníka.

Stanovení vojenského strategického konečného stavu je pro tvůrce scénářů dále určující pro definování vojenských strategických a operačních cílů a účinků období pro krizové řízení a období hlavních bojových operací.

VOJENSKÉ STRATEGICKÉ A OPERAČNÍ CÍLE A ÚČINKY PRO KRIZOVÉ ŘÍZENÍ A HLAVNÍ BOJOVÉ OPERACE

Vlastní vojenské strategické cíle pro fáze krizového řízení i vedení hlavních bojových operací a k nim zamýšlené účinky, jsou určovány vzhledem k použití komplexních pozemních vzdušných, námořních, kybernetických a dalších schopností protivníka.

Cíle, stejně jako konečný stav, musí být jasně stanoveny před zahájením operace na strategické i operační úrovni. Stanovení cílů je podřízeno konečnému stavu; cíle musí

dosažení tohoto stavu podporovat. Aby Aliance nebo stát splnily své poslání, se vznikem krize budou muset vygenerovat, připravit, nasadit a udržovat odpovídající síly. Po úspěšném dokončení mise (pokud nebude nutno zahájit hlavní bojové operace) budou síly staženy, případně připraveny k opětovnému nasazení.

Pro účely scénáře je cíl obecně klasifikován jako vojensko-strategický; pokud dojde k selhání při jeho plnění, povede to přímo k nedosažení zadaného vojenského strategického konečného stavu. Obecně platí, že operační cíl je hlavním vojenským cílem, který přímo přispívá k dosažení jednoho nebo více vojenských strategických cílů, případně může být kritickým potenciálem pro další operační cíle. Cíle a účinky ve scénáři je třeba dobře uvážit a případně dále rozvinout pro specifickou situaci. Například dané okolnosti mohou učinit určité cíle/účinky irelevantními, nebo cíle/účinky, původně stanovené jako strategické, mohou být označeny za operační. Na základě komplexních schopností protivníka jsou ve scénáři stanoveny vojenské strategické a operační cíle a účinky pro obě fáze nasazení sil (krizové řízení, hlavní bojové operace). Počet a charakter stanovených cílů ve scénáři bude záviset na dané situaci a rozhodnutí zpracovatelů, co je pro scénář relevantní a potřebné. Pro účely článku jsou zde uvedeny jen některé specifické cíle. Ty mohou být například v tomto znění:

a) Období krizového řízení

Vojenský strategický cíl: Hlavní nasazené síly státu zaujaly rozmístění za účelem odstrašení.

Požadovaný účinek: Vojenské schopnosti, kterými lze odrazit útok protivníka a eliminovat či neutralizovat jeho klíčové strategické schopnosti, jsou prokazatelně nasazený a jsou připraveny reagovat na útok.²⁴

Operační cíl: Protivzdušná a protiraketová obrana společného operačního prostoru je připravena.

Požadovaný účinek: V případě útoku protivníka, hrozba či použití jeho letectva a balistických střel nedosáhne účinků, které by znemožnily nebo oslabily schopnost (národních, spojeneckých) sil, rozmístěných v rámci společného operačního prostoru, dosáhnout či podporovat plnění operačních a strategických cílů.²⁵

b) Období hlavních bojových operací

Vojenský strategický cíl: Kontrola vzdušného prostoru je zřízena.

²⁴ Nasazení příslušných sil (členského státu, Aliance) a vhodná demonstrace jejich schopností je zásadní pro odstrašení (pro období krizového řízení). Klíčovým prvkem tohoto je nasazení sil do společného operačního prostoru. Dalším faktorem mohou být i síly na základnách mimo tento prostor (např. útočné vzdušné síly dlouhého dosahu).

²⁵ Protivník může mít vzdušné síly a systémy balistických raket, které hodlá použít k zahájení velkého útoku na hlavní cíle uvnitř společného operačního prostoru. Není-li obrana připravena, takový útok, zvláště pokud jsou použity zbraně hromadného ničení, by mohl způsobit ztráty a škody, které by mohly zabránit či oslabit možnosti (spojeneckých, národních) sil k dosažení operačních a strategických cílů. Dosažení tohoto cíle bude vyžadovat různé aktivity (protivzdušné obranné operace, protiletectvé operace vedené námořními silami nebo balistickými raketami).

Požadovaný účinek: Stát (Aliance) je schopen vést vzdušné operace bez větších zásahů ze strany protivníka, zatímco účinné využívání jeho vzdušných (příp. kosmických) sil, včetně balistických raket je mu upřeno.²⁶

Operační cíl: Schopnost vést útok do hloubky je eliminována

Požadovaný účinek: Pozemní síly protivníka nejsou schopny vést útok do hloubky.²⁷

Stanovení správných a dosažitelných cílů v operaci je určující pro popsání schopností, kterými je možné tyto cíle dosáhnout. Pokud tomu tak není, výčet schopností ve scénáři může být pouhým přáním, bez ohledu na skutečnou realitu prostředí.

FÁZOVÁNÍ OPERAČNÍCH CÍLŮ

Při účasti aliančních nebo národních sil v jakékoliv misi se předpokládá, že jejich působení bude rozloženo do jednotlivých operačních fází. Každá z nich bude spojena s dosažením specifických operačních cílů a v konečném důsledku vojenských strategických cílů. K tomu bude nutno vygenerovat a připravit odpovídající síly a prostředky. Fázování jednotlivých operačních cílů, které daný scénář popisuje, může být vyjádřeno formou tabulky. Stav dosažení nebo plnění cílů je vyjádřen způsobem jejich realizace, např. Dosaženo, zajištěno, splněno, nastoleno, udržováno apod.

²⁶ Útočné vzdušné síly a jejich prostředky zpravodajství, průzkumu a pozorování jsou pro stát (Alianci) rozhodujícími schopnostmi na zemi i na moři, v případě, že útočné vzdušné síly (příp. balistické rakety) protivníka by mohly dopravit zbraně hromadného ničení a tím i dosáhnout strategických účinků.

²⁷ Schopnost pozemních sil protivníka vést útok do hloubky prostřednictvím zbraní dalekého dosahu, dělostřelectva a raketového vojska, letectva, aeromobilních a výsadkových sil a sil speciálních operací je klíčovým prvkem jeho celkových schopností. Dělostřelectvo může palbami dopravovat ZHN, a proto je klíčovou hrozbou, kterou je nutno eliminovat. Kromě systémů schopných působit v hloubce, další cíle pro ničení mohou zahrnovat systémy zpravodajství, průzkumu a pozorování nebo systémy zajišťující podporu, mobilitu a udržitelnost. Dosažení tohoto cíle eliminuje tyto systémy, které podporující celkové schopnosti protivníka působit v hloubce.

Obrázek č. 3: Fázování operačních cílů

Operační cíl	Fáze 1	Fáze 2	Fáze 3	Fáze 4
	Počáteční nasazení	Krizové řízení	Hlavní boj Hlavní bojové operace	Obnovení stavu Hlavní bojové operace
Cíl 1	Zajištěno	Udržováno	Zřízeno	Udržováno
Cíl 2	Zřízeno	Nastoleno	Zajištěno	
Cíl 3	Dosaženo	Udržováno		Udržováno
Cíl 4			Nastoleno	splněno
Cíl

Zdroj: Autoři

Jak je zde naznačeno, fáze 1 a 2 pokrývají celkovou fázi krizového řízení (na příkladu scénáře vedení kolektivní obrany), zatímco fáze 3-4 se týkají hlavních bojových operací. V případě vedení operací Aliancí fáze 1 začíná po vydání oprávnění vést vojenské aktivity cestou Severoatlantické rady (North Atlantic Council - NAC) nebo v národních podmínkách odpovědného orgánu. Ti budou také specifikovat, za jakých podmínek mají síly Aliance či státu oprávnění k přechodu státních hranic protivníka.

Hlavní operační zaměření každé fáze může být ve scénáři uvedeno následovně:

- Fáze 1 souvisí především s včasným nasazením sil pro opatření krizového řízení. V případě, že se proces krizového řízení osvědčí, síly budou reorganizovány a postupně staženy.
- Fáze 2 nastane, pokud protivník pokračuje v přípravě svých sil k útoku. Fáze souvisí s výstavbou sil k odvrácení útoku, jako součást procesu krizového řízení a přípravou pro hlavní bojové operace, pokud protivník zaútočí. Výstavba sil může vyžadovat další zvláštní oprávnění od NAC. V případě, že se proces krizového řízení osvědčí, síly budou reorganizovány a postupně staženy.
- Fáze 3 začíná, jestliže protivník zahájí útok. Fáze se týká především zastavení útoku protivníka s postupným přechodem k hlavním protiofenzivním operacím.
- Fáze 4 spočívá ve vedení obranných a hlavních protiofenzivních operací, za účelem dosažení vojenského strategického konečného stavu.

ZÁVĚR

Cílem článku bylo poskytnout podrobnější pohled na problematiku scénářů a podnítit jejich zpracovatele k zamyšlení nad otázkami tvorby scénářů v rezortu obrany. Článek v obecných pojmech popisuje geostrategické podmínky, které by mohly souviset s vedením operací kolektivní obrany Aliance, případně účastí členského státu v ní. Nabízí ilustrativní popis prostředí a podmínek, za kterých by mohly být použity vojenské síly.

Informace, které jsou zde uvedeny, mohou sloužit jako možný zdroj poznatků a inspirace pro zpracovatele scénářů, případně dalších koncepčních dokumentů za účelem definování a stanovování schopností pro použití ozbrojených sil v operacích. K tomu, aby bylo možné odpovědně a reálně stanovovat tyto schopnosti, scénáře by měly poskytovat dostatek informací, jež jsou pro budování schopností určující. K nim patří údaje o protivníku a prostředí, předpokládaný konečný stav, přiřazené strategické a operační cíle a účinky pro předpokládaný průběh vedení operací. Při identifikaci a popisu jednotlivých cílů a účinků, které mají být dosaženy, je potřeba zodpovědně posuzovat všechny aspekty situace a upozornit na oblasti, ze kterých je potřebné odvodit požadavky na schopnosti. V každém případě platí, že popis jednotlivých atributů v jakémkoli scénáři vyžaduje patřičnou soudnost a rozvážnost jeho zpracovatelů. Každý scénář bude odlišný a současně konkrétní podle specifik situace a účelu, pro který je zpracován. Jen poté, když budou tato specifika akceptována, scénáře se stanou vhodným podkladem pro správné definování a plánovité budování schopnosti ozbrojených sil.